

om at et slikt forslag vilde fremkomme, og da mener jeg det også er riktig at pressen nu får beskjed om at dette forslag har vært til votering i Stortinget, hvordan forslaget er, og hvordan voteringen er forløpet.

Seip: Eg meiner at ein kann ikkje gjera dette framlegget offentleg utan samstundes å offentliggjera heile tilrådinga; for ein har der på den eine sida framlegget frå mindretallet og på den andre sida det fleirtallet har sagt, og det som ligg til grunn for at mindretallsframlegget ikkje vart vedteke.

Statsråd Monsen: Hvis det er meningen å gå til offentliggjørelse, vil jeg be om at innstillingen blir gransket nøie med det for øie at ikke noget som bør være hemmelig, blir offentliggjort samtidig.

Presidenten: Presidenten mener at presidentskapet får ta dette under overveielse og etter konferanse med Forsvarsdepartementets chef komme med sitt forslag senere.

T. Sverdrup: Jeg er tilfreds med den løsning av saken. Hvad angår flertallets innstilling, så tror jeg ikke den inneholder en eneste setning som ikke kan offentliggjøres ord til annet. Men når det gjelder mindretallets innstilling, er jeg opmerksom på at den må omredigeres eller beklippes.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg vil henstille at når presidentskapet skal ta avgjørelse i det spørsmål, må også jeg for min del få lov å delta i den overveielse. Det er vanskelige saker å avgjøre, dette.

Presidenten: Presidenten har ingen ting imot det. Det er tvertimot forutsetningen at også statsministeren deltar i den konferanse om hvorvidt saken skal offentliggjøres eller ikke.

Seip: Var det framlegget frå presidenten at presidentskapet skulde avgjera um dette skulde offentliggjera?

Presidenten: Det var presidentens mening at resultatet av presidentskapets, statsrådets og statsministerens overlegning skulde bli forelagt for Stortinget.

Sven Nielsen: Det er en annen sak som jeg gjerne vil spørre om. Jeg hører underhånden at den sak som er blitt utsatt fra i eftermiddag, først kommer op tirsdag. Går det ikke an å få den op mandag morgen, så vi, hvis vi da får den ferdigbehandlet, kunde reise hjem mandag aften?

Presidenten: Presidenten kan dessverre ikke svare på det i øieblikket. Stortinget har besluttet at den sak skal opslåes efter presidentskapets nærmere bestemmelse. Presidentskapet vil holde et møte umiddelbart efter dette møtes avslutning, og da vil det bli avgjort hvad tid møtet vil bli satt op.

Sven Nielsen: Det er derfor jeg nu henvender mig til presidenten.

Lykke: Jeg beklager at jeg ikke var opmerksom på det. Det er jo helt utenfor enhver orden at presidentskapet skal avgjøre det. Det er Stortingets president som bestemmer møtene.

Presidenten: Presidenten er fullt opmerksom på det, men Stortinget har vedtatt et slikt forslag — og det ordner sig nok.

Protokollen blev derefter oplest uten å foranledige nogen bemerkning.

Møtet hevet kl. 13,10.

Møte for lukkede dører
onsdag den 20 september 1939 kl. 12.

President: Magnus Nilssen.

Dagsorden:

Statsråd Koht: Utgreiing um utanrikspolitiske spørsmål.

Presidenten: Presidenten foreslår at møtet holdes for lukkede dører, og anser det for bifalt. Videre foreslår presidenten at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer, samt ekspedisjonschef Smith og ekspedisjonschef Bull gis adgang til møtet, likeså pressens representanter efter fortegnelse fra Utenriksdepartementets pressekontor. Det ansees bifalt.

Presidenten vil meddele at der fra kommandørkaptein Christopher Meyer er kommet en skrivelse til Stortinget. Presidenten foreslår at denne skrivelse vedlegges protokollen, idet de representanter som ønsker det, kan få adgang til å se skrivelsen på Stortingets kontor. — Presidentens forslag ansees vedtatt.

Utenriksminister Koht vil gi en utredning om utenrikspolitiske spørsmål.

Statsråd Koht: Eg har forstått det slik at det som Stortinget fyrst og fremst ynskte idag, det var å få ei melding um det som har gått for seg på det nordiske statsminister- og utanriksministermøtet i Kjøbenhavn, utanfor det som ein har kunna senda ut til ålmenta gjennom pressa. Stortinget veit at dette møtet slutta fyrst i går kveld, eg har reist i natt, og det lå mykje og venta på meg i departementet, so eg må be um orsaking um dei meldingane og den utgreiing eg kann gjeva, kanskje ikkje får den orden som slike ting burde ha. Men eg skal freiste på å fortelja um dei ting som kann vera å nemna so pass klårt som eg i denne stunda greier det, og i tilfelle nokon ting skulde vera uklårt eller uheilt, so er det sjølv sagt at eg kann gjeva opplysningar um det seinare, um det kjem spursmål.

Vi hadde ei rett lang sakliste for oss på dette ministermøtet i Kjøbenhavn, ikkje mindre enn 8 postar, men ymse av dei postane var praktiske småting som det ingen serleg grunn er til å nemna her. Hovudspørsmålet var sjølv sagt alle dei handelssaker som kann ha samanheng med nøytraliteten vår, og dessutan andre nøytralitetsspørsmål. Um desse tinga vart det gjeve ymse opplysningar på møtet, og eg vil her aller fyrst nemna eit par av dei. Ein har sett at i blada laurdag kveld stod det eit telegram frå Berlin um harde krav som den britiske regjeringa skulde ha sendt til dei nordiske regjeringane og kanskje til andre nøytrale regjeringar og, um handelsvilkåra, vilkåra for den nøytrale handelen. Og denne meldinga var då dessutan auka med fråsegner frå tysk side um dei fårlege fylgjone som slike britiske krav vilde få. Fyreteljingar um dette same vart borne fram hos dei andre nordiske regjeringane alt um sundagen, um lag i same ordelag som det som hadde stått i pressa i fyrevegen. Her i Oslo kom ikkje slik ei fyreteljing fyre måndag. Eg må nemna at den rimelege grunnen til at dette har gått soleis fyre seg — og det er i eit anna høve og at det har synt seg at fyreteljingar har kome noko seinare her i Oslo enn i dei andre nordiske hovudstadane — den serskilde grunnen til det er venteleg at det høver soleis til at både den tyske og den franske sendemannen i Oslo ligg sjuke, so dei har berre ein charge d'affaires å tru seg til. Det kann då kanskje føra til slike seinkingar. Men det hadde for so vidt noko som var heppeleg med seg, dette at den tyske fyreteljinga kom so seint til den norske regjeringa, for då kunde den mannen i Utanriksdepartementet som tok mot meldinga — eg var då i Kjøbenhavn — visa til den avsanninga som alt låg fyre både frå statsministaren og frå meg, um at det ikkje hadde kome slikt britisk krav

som det her var tale um. Og den tyske charge d'affaires kunde då, etter telefonisk samtale med regjeringa si i Berlin, segja at det var ingen serskild grunn lenger til å segja frå noko slikt her i Oslo, so ein kunde rekna denne meldinga for ikkje avgjeven her. Dette var det som kom frå Tyskland.

So var det noko som kom frå Frankrike, som likeeins kom ein dag seinare fram til den norske Regjeringa enn til dei andre nordiske, det var eit framlegg, får ein vel helst kalla det, eller kanskje ei oppmoding, um millom anna å setja heilt uførselsforbod for ei rekje varor for so vidt dei skulde til Tyskland.

Vi har, som ein veit, i vårt land, likeso vel som dei har det i dei andre nordiske landa, eit utførselsforbod som i hovudsaka er heilt ålment — her i Noreg kanskje noko meir ålment enn i dei andre landa, fordi vi har nytta den forma at all utførsel er forboden, men det er sett upp visse undantak for sume varor som ein ikkje treng søkja lisens for. Men det franske kravet gjekk ut på at det skulde vera visse varor som det i det heile ikkje kunde bli gjeve lisens for. Dette fekk eg melding um, medan eg var i Kjøbenhavn — det hadde då kome dagen i fyrevegen til dei andre — og der var det full semje um at eit slikt krav som dette måtte ein avvisa. Vi hadde inga plikt på oss til å forby heilt utførsel av visse varor. Dette må kvar regjering gjera etter omsyn til sine egne vilkår. Det kann vera mange varor som vi ikkje vil utføra fordi vi har bruk for dei sjølv, og det kann hende — det er i det minste mogleg — at vi av politiske grunnar vilde nekta utførsel for sume varor som det kunde føra med seg ein viss fåre å senda ut, serskilt for dei skutor som førde dei. Men det er i alle tilfelle spursmål som kvar nøytral regjering må avgjere for seg sjølv, so slike krav som dette frå den franske regjeringa må ein i prinsippet svara nei til.

Dette var dei viktigaste av dei opplysningane um nye krav eller fyreteljingar frå dei krigførande som kom fram på møtet i Kjøbenhavn. Elles hadde vi då å dryfta dei spursmåla som alt låg fyre, og hovudresultatet av dette var at når vi i kvart land for seg dryfter med dei krigførande land alle slag spursmål um vilkår for den nøytrale skibsfarta og den nøytrale handelen, so skal vi gjera det i samråd med kvarandre, soleis at vi fylgjer sams linor i alle slike spursmål. Eg vil streka under at det ikkje er tale um at desse dryftingane skal bli førde sams for alle dei nordiske statane, eller — som det serskilt frå belgisk side har vore tanke på — sams for alle Oslo-statane. Det vilde vera beint fram upraktisk. Kvar stat må dryfta spursmåla for seg sjølv, men stendig då i samråd med dei

andre, soleis at vi kann støda kvarandre og halda fram dei ymse synspunkta i tilhøve til dei krigførande regjeringane. Det reiser seg ei heil rekje med serskilte spursmål i desse dryftingane, og mange av dei vart dryfte no på møtet i Kjøbenhavn. Ein har sett at bae partane godkjenner ein normal handel med den andre parten. Frå britisk side godkjenner dei ein normal handel for dei nøytrale landa med Tyskland, Tyskland godkjenner på same måte ein normal handel med vestmaktene. Men so er spursmålet: Kva er normal handel? Dette dryfte vi i Kjøbenhavn. Det kunde ikkje vera anna enn eit ordskifte um det, at vi bytte ut tankar, meiningar um spursmålet. Men det står då soleis at i tilhøvet til Stor-Britannia, serskilt der, må vi halda uppe som ei grunnsetning som vi må freista strida fram i det minste so langt vi kann, at *normal handel* svarar til umfanget av *heile handelen*. Vi er likevel viss på — det finnst teikn til det — at dei på britisk side dermed vil meina den normale utførsla og innførsla for kvar einskilt vare. Denne siste tanken er det i røynda umogleg å gjennomføra heilt ut. Det er sume varor som vi ikkje lenger kann få frå dei krigførande landa, i det minste ikkje i dei same mengdene som vi fekk fyrr, og når ikkje innførsla vår kann vera normal for kvar vare for seg, skulde det synast vera ein naturleg konsekvens at ikkje heller utførsla vår må bli bygd opp på den måten at normal utførsel vil segja same varemengd for kvar einskilt vare. Men det er då av dei spursmåla som visseleg blir av dei aller viktigaste i forhandlingane med dei krigførande partane til bae sidone.

Eit anna slikt tolkingsspursmål er spursmålet um kva ein skal meina med «den mengd varor som vi treng til bruk her heime». Det er ein formel som har vore nytta frå britisk side, dette, at dei vil ikkje setja seg imot, men tvert imot heller hjelpa til, at Noreg får tilført dei varone som det har bruk for i sitt eige land. Men definisjonen på dette kann kanskje koma til å bli ulik på dei tvo sidone, for di vi av naturlege grunnar kann få bruk for meir av sume varor og kanskje mindre av andre varor no i krigstida enn vi hadde fyrr. So der er då og eit tolkingsspursmål som kjem upp, og som vi dryfte noko i Kjøbenhavn. Vi meinte då at vi burde halde fast på den ting at her kann bli ein skilnad i innførsla til oss for mange varor, som vi då må freista å setja igjennom.

Eit tridje spursmål av dette slaget er spursmålet um kva ein meinar med gjennomførsel, at varor skal koma frå eit land og so gå ut til eit anna. Der har for det fyrste alle dei nordiske landa slått fast den tingen at vi vil hal-

da uppe vår rett til å la varor gå gjennom våre land til dei andre nordiske landa, soleis at vi står saman um dette prinsippet, alle desse fire nordiske landa. Men det kjem upp andre spursmål. Det kjem upp spursmål um varor som, skal vi segja, kann kome frå eit nøytralt land og gå ut til Tyskland, og der er ei lang rekje med vanskelege spursmål på dette området. Serskilt peika umbodsmannen frå Island på at Island hadde nær sagt ingen annan utveg for si utførsel um ho skule bli halden uppe, enn å lata utførsla gå gjennom eit av dei andre nordiske landa, og då fyrst og fremst Noreg. So der melder det seg då spursmål som må bli dryft, og som ein må freista finna ei løysing på, som kann halda uppe i det minste vårt næringsliv og næringslivet i dei andre nordiske landa i den mun det er mogleg.

Når det so spørst um den garantien som kvart land i tilfelle kann gjeva for at varor som kjem, skal vi segja frå England, ikkje går ut att til Tyskland, so er det klårt at det no blir ein annan part som kjem til å gjeva garantiane enn det var i den fyrre verdskrigen. Då var det næringsorganisasjonane som gav garantiane, no er det uråd anna enn at det må bli staten. Det er ein konsekvens av alle dei vilkåra som no gjeld. Det er vilkår på bae sidone. Hos sjølve dei krigførande vender dei sine krav til staten og krev at staten skal taka garantien, og vi har i røynda i alle dei nordiske landa alt bøygt inn på denne vegen, med dei utførselsforboda som vi har sett. Det blir då soleis ein skilnad frå fyrr. Det er klårt at i visse måtar representerer det ein vanske og ein fåre for kvar einskild stat at regjeringane må gjeva garantiane. På andre måtar representerer det ein lette og ei trygd, og serskilt på eit område. Vi hugsar korleis det var i den fyrre krigen med alle dei svartelistone som vart sett upp for forretningsfolk. Um dei handla med det eine eller det andre landet, so vart dei boikotta frå den andre sida. Det er ein ting som vi kann i det minste freista på å setja igjennom, dette at slike svartelistor må det bli slutt på. Denne gongen må dei ikkje koma istand, for di Regjeringa tek garantien for at berre normal handel blir halden uppe, og då skal det ikkje gå ut over dei einskilde forretningsfolk eller dei einskilde skipsreidarar, um dei gjer teneste for denne normale handelen til den eine eller den andre sida.

Til slutt var det spursmålet um kontrabandkontrollen som ein måtte dryfta i samanheng med all den nøytrale handelen, og der kann eg ikkje segja at vi kom til noko slag resultat no i Kjøbenhavn. Alle er samde um den tingen at det i seg sjølv ikkje er folkerettsstridig å føra ut og selja varor som den

eine eller den andre parten reknar for krigskontrabande, det er alltid berre den vågnaden med å senda ut krigskontrabande, at dei skutone som fører slike varor kann bli stansa og bli tekne inn til hamnane hjå dei krigførande, ja kanskje dei kann bli søkte ned. Det er slik ein vågnad kontrabandeførsla kann ha. I seg sjølv er det ikkje folkerettsstridig eller ulovleg å freista på å senda ut slike varor, men det er då av dei praktiske spursmåla som kann melde seg for Regjeringa, um ho vil gjeva utførselsløyve for alle slag kontrabandeveror.

Dette var dei spursmåla som kunde reisa seg i samanheng med varebyttet, den nøytrale handel. Eg kjem no so vidt inn på spursmålet um skipsfarta. Det er greitt at skipsfartsspursmålet er for eit land som Noreg kanskje likso viktig som spursmålet um varebyttet. Det har ikkje same plass i næringslivet for dei andre nordiske landa. Danmark har ein handelsflåte som er noko større enn den dei har bruk for til sin eigen handel, men det har korkje Sverige eller Finland. Her står vi då i Noreg fyrst og fremst framfyre krav eller ynskjemål frå britisk side som gjeld skipsfarta. Det er noko som alle hugsar frå den fyrre krigen, at ein stor part av den norske flåten vart teken i bruk for ei vareførsel som i røynda var i tenesta til dei krigførande. Det er nok ingen tvil um at slike krav eller ynskemål melder seg denne gongen og. Der er det ein viktig ting for Regjeringa at Regjeringa som regjering ikkje gjev frå seg til noka krigførande regjering serskild tonnasje, men det som dei nøytrale regjeringane må syta for, det er at når slik tonnasje vert teken i bruk av ein eller fleire av dei krigførande partar, so må dette ikkje bli gjort på ein måte som kann koma til skade for vårt eige land og heller ikkje til skade for varetilførsla til dei andre nordiske landa. Vi vil gjerne der taka med dessutan varetilførsla til andre nøytrale land. Det er ein tanke som er komen fram frå eit par av dei nøytrale landa ute i Europa, Belgia og Sveits, dette å få nytta norske skutor til varetilførsel for seg sjølv, og vi kann frå norsk side ikkje anna enn sjå med velvilje på dette. Det er ein naturleg ting at alle dei nøytrale statane på denne måten kann hjelpe kvarandre, og det fører dessutan ein part av flåten vår inn på tryggare fart enn han kanskje elles vilde koma. Men her melder det seg og mange spursmål, og her er kanskje dei vanskelegaste av alle spursmåla just på dette området. — Eg har hermed nemnt dei viktigaste praktiske spursmåla som vart dryfte på dette ministermøtet i Kjøbenhavn.

Vi sende ut frå møtet ei pressemelding som eg trur gjev ikkje so reint lite, og dessutan

vart møtet slutta med høgtidelege fråsegner frå kvar einaste av dei statsministrane som var til stades med tanke just på å streka under dei tvo ting: nøytralitetsviljen hos alle desse nordiske landa, og samarbeidsviljen. Med umsyn til samarbeidsviljen vil eg be um at ein legg serskilt merke til ei setning i pressemeldinga, der det heiter at det var semje um at dei organa som var skapte med tilføre av den krisa vi no står i, skapte kvar for seg, alltid skulde halda uppe eit samband med dei tilsvarande organ i dei andre nordiske landa. Dette er det meininga å gjennomføra, soleis at alle slike nemnder, styre, direktorat, råd, eller kva dei kann heita, skal ha instruks um alltid når dei arbeider med desse spursmål, å halda seg i samråd med institusjonar av same slaget i dei andre nordiske landa, slik at dei der og, so langt råd er, kann fylgja sams linor, serleg med tanke på at vi kann vera til hjelp for kvarandre på ymse område. Det vart på Kjøbenhavns-møtet nemnt mange serskilte varor som det kunde bli tala um at vi kunde hjelpa kvarandre med. Det var slikt noko som at dei i Danmark rekna med at dei får ei sukkergrøde i haust som er meir enn det doble av det som landet sjølv har bruk for, so Danmark kann koma til å utføra sukker til dei andre nordiske landa. Det var spursmål um slikt som kunstgjødsel, som vi i Noreg har mykje av, og som vi kann hjelpa dei andre nordiske landa med, so dei dermed får større produksjon, som på nytt kann bli til hjelp for andre. Det er eit heilt samspel i alt dette, og mange slike einskilde ting vart, som nemnt, dryfte serskilt på dette møtet i Kjøbenhavn. Men eg trur ikkje at det no er nokon grunn til å gå nærare inn på det. Som sagt, var det ymse praktiske spursmål som elles kunde koma upp på dette møtet, og vi gav kvarandre opplysningar um mange einskilde ting, t. d. um samarbeidet med pressa. Det viste seg at i dei tri andre nordiske landa hadde det gått ut rundskriv til pressa med rettleiding um korleis det var mest *ynskjeleg* i det minste at dei skreiv um det eller det. Her i vårt land har vi ikkje gjort det. Vi har samarbeidt med pressa på ein annan måte, eit samarbeid som eg vonar skal kunna bli halde uppe på ein grei og naturleg måte.

Eg har ingen tvil um at pressa i slike spursmål vil syna seg heilt lojal.

So dryfte vi spursmålet um eit samarbeid som kunde gå lenger enn til berre dei nordiske landa, eit samarbeid med heile den gruppa som ein kallar Oslo-statane. Det har eg tala um fyrr her i Stortinget, og sagt at det er klårt at samarbeidet med dei vestlege Oslo-statane, Nederland, Belgia, Luxembourg, ikkje kann koma til å bli so intimt

som her millom dei nordiske landa åleine, beint fram av geografiske grunnar. Men vi kann då serskilt samarbeida med dei når det gjeld meir prinsipielle spursmål um nøytralitetsforsvaret eller um nøytralitetsprinsipp.

Eg trur at eg hermed har gjeve so mykje greie som det er råd til å gjeva, for desse dryftingane i Kjøbenhavn. Eg trur De vil sjå at dette møtet verkeleg førde fram til praktiske spursmål, som ein kom mykje nærare inn på enn ein kunde koma fyrr. Men det var for oss alle dessutan ei hovudsak at det skulde koma sterkt fram for ålmenta både i og utanfor dei nordiske landa, den viljen som råder hos oss alle til nøytralitet og til sams hevding av nøytraliteten vår, og det var det som so klårt og greitt fekk ord i dei fråsegnene som statsministrane gav då møtet slutta.

Presidenten: Jeg takker utenriksministeren for hans redegjørelse. Det er sikkert for oss alle en stor trøst, og en ikke så liten betryggelse i at de nordiske land nu står så sterkt sammen og vil samarbeide under disse vanskelige forhold. Vi har jo det inntrykk efter hvad vi har hørt, og efter å ha lest det kommunike som er utsendt, og de uttalelser som falt fra statsministrene, at dette møtet virkelig har vært av overordentlig stor verdi og betydning, og at man nu er kommet frem til virkelig praktiske og positive resultater.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var meget interessant å høre utenriksministerens redegjørelse og utredning om møtet i Kjøbenhavn, og det var også gledelig å få bekreftet hvor bevisst samarbeidet legges an. Jeg tror med utenriksministeren at vi kan vente oss store fordeler ved dette samarbeide, ikke minst ved den fasthet hvormed disse makter kan holde sammen overfor det trykk på vår nøytralitet som vi allerede nu har begynt å merke, men som vi kanskje kommer til å merke i stigende grad. Kan man da samlet overfor begge krigførende makter hevde et bestemt syn, en bestemt opfatning og bestemte krav, så vil vi naturligvis der stå meget sterkere enn om vi skulde hevde disse syn *isolert*.

Den måte hvorpå nu begge parter synes å gi uttrykk for sin respekt for de nøytrale, sin lyst til å ivareta deres interesser, tillegger jeg ikke særlig stor vekt, det er øiensynlig et ledd i konkurransen mellom de to parter. Men det kan ha den fordel at dette kappløp om å vareta de nøytrales interesser, når det utnyttes i rette øieblikk og på rette måte, kanskje kan føre til at vi kan få slått avtalemessig fast visse synspunkter som varetar våre interesser, — hvis vi altså utnytter denne

konkurransen om de nøytrale, som har fått så sterke uttrykk i den siste tid.

Det var en overraskende meddelelse i avisene igår om at Storbritannia hadde sendt ut en liste omfattende — jeg tror det var 250 navn på firmaer i de skandinaviske land, som var satt på sortelisten. De tall som var nevnt for de enkelte land nådde imidlertid langt fra op til denne sum, for Norge blev det således nevnt at det bare var 14 firmaer som var satt på sortelisten. Imidlertid blev det oplyst fra utenriksdepartementet at de kjente ikke til noget slikt, og såvidt jeg forstod utenriksministeren, har det iallfall ikke noget med virkeligheten å gjøre vis a vis Norge på det nuværende tidspunkt. Han sa uttrykkelig at svartelistesystemet må vi nu kunde holde oss fra livet, når det er regjeringene og ikke grupper eller brancher som skal overta ansvaret, og det gir jeg ham rett i. Det er jo mulig at denne svartelistemeddelelsen som vi så igår, ikke har vært annet enn en prøveballong, en slags trusselsballong som er sendt ut fra britisk side. Det var intet som i forrige krig virket så nedverdiggende, ja jeg kan si demoraliserende, også her hjemme, som det britiske svartelistesystem, det erindrer alle vi som hadde noget med det den gang å gjøre.

Hvad nu skibsfarten angår, er også der forholdet *idag*, ut fra de regler som er optrukket for den nøytrale skibsfart, ganske tilfredsstillende. Admiral Raeders uttalelse bragte i grunnen ingen overraskelser. Det var hvad vi måtte vente, og så lenge admiral Raeder kan oprettholde en tysk optreden likeoverfor de nøytrale som den han trakk op, har vi ingen grunn til å beklage oss. Man skal være oppmerksom på at hele denne uttalelse fra admiral Raeder hadde et sterkt understreket *hvis*, og for såvidt, og det gikk ut på at denne hensynsfulle optreden likeoverfor de nøytrale kan man ikke regne på vil bli bevart, hvis de nøytrale på en eller annen måte blir tvunget inn i et forhold til den annen part som bryter de forutsetninger som admiral Raeder trekker op, det vil si, hvis det fra britisk side gæes frem like overfor den nøytrale skibsfart eller den skibsfart som betjener Tyskland, på en måte som vil tvinge Tyskland til represalier. Kjenner vi nu til hvorledes krigen ligger an og hvorledes vi må regne med at handelskrigen vil føres, så forstår man, at hvor nødige vi vilde at det *hvis* skulde inntre, er vi neppe sterkt beskyttet mot at dette vil komme. Vi har f. eks. dette med kontrabande. Der har Tyskland sagt, at alt som England regner som kontrabande, vil også Tyskland regne som kontrabande, og da England vil gjøre hvad det kan for å stanse tilførselen til Tysk-

land av kontrabande, så vil Tyskland gjøre det samme likeoverfor all tilførsel til England. Men da kan det ikke undgås at vår handelsflåte vil komme op i de største vanskeligheter. Nu ligger all befraktning i den norske stats hånd. Ingen befraktning kan slutes av et norsk skib uten å være approbert av det fraktutvalg som er nedsatt. Men på grunn av hele vår stilling til begge de krigførende makter kan det fraktutvalg, såvidt jeg skjønner, ikke nekte å approbere kontrabandelaster til de krigførende makter. For skulde det nekte å approbere kontrabandelaster, vilde hele vår flåte stilles utenfor trafikken på de krigførende land, med de følger som det vilde ha. Stillingen her blir derfor at vi naturligvis kommer op i kontrabandetraffikk og må stå den risiko som følger med det, og den risiko er ikke liten. Hittil har vi jo sluppet forholdsvis lett, skjønt det offer som blev bragt på krigens alter og som vi fikk meddelelse om søndag, sannelig var alvorlig nok og kaster sine dype skygger og sin sorg fremover. Når nu dette utvikler sig, er vi i den stilling, at mens England formodentlig kan stanse kontrabandetraffikk uten å skade skibene, så vil dette neppe være mulig fra tysk side. Forhåpentlig vil Tyskland gjøre hvad det kan for å beskytte mannskapene ombord i skibene så lenge det er mulig, men vi kan neppe vente at det i mange tilfelle vil lykkes det som er lykkes med de to finske skib hvorom vi får meddelelse idag, at de bringes inn til tysk havn for der å prisedømmes. Dette må vi naturligvis se i øinene, men det tvinger oss til å løpe en ikke liten risiko. Krigsforsikringen for skib har ut fra dette syn, denne nødvendighet av å betjene begge de krigførende makter, notert risikopremie for trafikk like så vel med Tyskland som med Storbritannia, og til og med notert forsikringspremie også for den regelmessige rute-fart på Tyskland, som man vil søke å holde oppe nettop ut fra denne følelse av hvor ønskelig og nødvendig det er at vi, så langt det går an, viser at vi rent objektivt søker å betjene begge parter. Jeg skulde tro at hvor det gjaldt den regelmessige rutetraffikk med Storbritannia, der vil ikke risikoen være så stor, fordi dette er utpregede passasjerskib. Jeg håper og tror at Tyskland skrekker tilbake for å angripe eller gjøre skade på skib der er utpregede passasjerskib, og dette så meget heller som de passasjerskib som betjener England, tar og kan ta svært lite last, lite last over til England, og heller ikke meget last tilbake.

Utenriksministeren nevnte muligheten av at vår flåte kunde betjene de nøytrale og supplere de nøytrale lands behov. Ja, jeg vilde sy-

nes det vilde være meget ønskelig, for det vilde bringe vår flåte inn i en fart som må antas å være den tryggeste og den sikreste for våre skib. Jeg har vært sterkt interessert i de forhandlinger som før krigsutbruddet blev skrevet med Sveits om å stille en ganske betydelig norsk tonnasje til disposisjon for Sveits' import over fransk atlantisk havn. Denne import skulde være tillatt av alle krigførende makter, og skulde derfor være særlig beskyttet. Det dreier sig, såvidt jeg vet, om en 300,000—400,000 tonn tonnasje, og det vilde være overmåte ønskelig om det kunde bli noget av det. Jeg vet ikke hvordan forhandlingene står idag, om de fortsetter. De blev vel avbrudt ved krigsutbruddet. Men Sveits har naturligvis sterkt behov for tilførsler, og kunde den norske flåte gjøre tjeneste der, vilde det være overmåte tiltalende, fordi det var en fart som måtte anees for efter forholdene så sikker som man overhodet kan tenke sig. Noget lignende vilde vel også bli tilfellet, hvis vi i nogen utstrekning kunde få disponere vår flåte til andre nøytrale land som Holland, Belgia og Sverige, fordi — det må vi gå ut fra — den tryggeste trafikk, den hvor risikoen er minst, er naturligvis trafikken fra nøytrale land og til nøytrale land. Storbritannia har som forrige gang henstillet — det har ikke foretatt noget tvangsskritt mig bekjent, men har henstillet at skibene går inn til Kirkwall, jeg nevner bare det sted, der er flere steder. Det har henstillet at skib som går i Nord-Atlanterhavet, går inn til Kirkwall for undersøkelse. Men jeg for min part mener, og har gjort mig til talsmann for det i Krigsforsikringen, at frivillig skal ikke norske skib gå inn til Kirkwall, fordi jeg er bange for at en sådan frivillig eftergiven overfor et krav som i og for sig folkerettslig ikke er berettiget, straks fra den annen side vil kunne påberopes som en unøytral avtale med en av de krigførende makter. Tar de oss inn til Kirkwall, vel, så får vi finne oss i det, men frivillig bør ikke norske skib gå inn til Kirkwall. Anderledes kan det stille sig hvis det utvikler sig slik at vi kommer i en tvangssituasjon, men hittil er det ikke tilfellet. Krigsforsikringen har derfor — og den er helt i overensstemmelse med Utenriksdepartementet i så henseende — heller ikke på nogen som helst måte ved sine premienoteringer stillet noget krav til flåten om å gå inn til Kirkwall. Og der kommer jo så å si daglig skib inn til Norge nu, som er kommet igjennem uten å gå inn til Kirkwall. Jeg fikk nu personlig den gladelige etterretning at imorges kom et av våre skib, «Grena», med 11 000 tonn bensin inn til Bergen.

Moseid: Jeg har en sterk følelse av at vårt folk aldri i vår tid har stått overfor så store farer og vanskeligheter som det gjør nu, og jeg føler det derfor som min plikt som stortingsmann å si nogen ord av prinsipiell art om det spørsmål som her er behandlet. Det sier sig selv at alle ønsker å opprettholde vårt arbeidsliv så langt det kan skje uten å fremkalle en situasjon hvorved vi kan bli innblandet i krigen. Når det gjelder vår varehandel, våre forbindelser med de krigførende land og med nøytrale land, må ledemotivet i alle avgjørelser fra Regjeringens side — og her er jo stillingen den at det blir Regjeringen og staten som i stor utstrekning blir ansvarlig — være å bevare vår uangripelige nøytralitet; avgjørelsen i alle spørsmål må ta sikte på det. Og hvis denne grunninnstilling medfører innskrenkninger i vårt arbeidsliv, må vi ta de vanskeligheter, den nød og de savn som følger av det; der må ikke drives nogen hasard. Det er ganske nytteløst å komme inn på detaljer i denne forbindelse, og det vil jeg derfor heller ikke gjøre; jeg vil bare si det rent prinsipielle at ved hver aktuell situasjon må ledemotivet alltid være uangripelig nøytralitet.

Anderssen-Rysst: Jeg hørte med stor interesse den ærede utenriksministers redegjørelse om de drøftelser som har vært ført i København, og jeg tror det var ganske nyttig at Stortinget fikk de opplysninger som den ærede utenriksminister kunde meddele.

Det er et enkelt punkt jeg gjerne vilde få knytte et par bemerkninger til, og det er utenriksministerens opplysning om de drøftelser som var ført angående et øket varebytte mellom de nordiske land under de nuværende forhold. Så vidt jeg forstod ham, var der en fremtredende vilje til samarbeide mellom de nordiske land på dette område, med sikte på å supplere hverandre med hensyn til de behov for forsyninger som foreligger i de forskjellige land. Det er en politikk som jo alle vil være enig i. Og vi skulde vel i så henseende stå noget gunstigere enn sist, idet disse problemer har vært under drøftelse, så vidt jeg har kunnet følge med, både i nabolandsnevndene, som vi fikk gjenoprettet for nogen år siden, og til dels visstnok også i det nordiske administrative utvalg som, såvidt jeg kan erindre, har optatt spørsmålet om *den nordiske forbeholdsklausuls* betydning under de forhold som foreligger. Men der må jo praktiske organer til for å fremme det konkrete varebytte det kan bli tale om, og disse organer er visstnok ikke opprettet i noget av de nordiske land. Jeg går ut fra at det ikke er nabolandsnevndene som skal ha med dette å

gjøre, men at det skal opprettes egne organer til å fremme dette nødvendige varebytte, og det blir vel da vedkommende varebytteavdeling i Krisedepartementet, antar jeg, som vil få med denne side av opgavene å bestille. Jeg vil få lov til med henblikk på det, idet jeg går ut fra at den oppfatning er riktig, å henstille at ved opnevningen av de råd — jeg har hørt tale om at det skal opprettes råd for disse avdelinger, jeg tenker altså nu på varebytteavdelingen, varedirektoratet om man vil kalle det så — må de næringer hos oss som kan ha den største interesse av å få fremmet en slik handel, og som kanskje kan få nye muligheter i og med at en slik samhandel eller varebytte kommer i gang, bli representert på en hensiktsmessig måte i disse organer. Jeg tror nemlig at det også vil bli spørsmål om å foreta visse endringer i forskjellige bestemmelser som rår i de enkelte land om disse ting. Jeg er ikke sikker på hvor lang den nordiske forbeholdsklausul rekker. Jeg tenker også på at tolltariffen kan måtte jenkes i de enkelte land som en nødvendig forutsetning for å fremme dette varebytte. Jeg sikter til enkelte tollbestemmelser av restriktiv art som gjelder i enkelte land, spesielt på fiskerienes område, som jeg i dette øieblikk tenker mest på. Jeg håper at man må ha en heldig hånd med å utforme de praktiske organer for dette varebytte, så det derved kan komme inn i et gunstig og nyttig spor så snart som mulig.

Steen: Jeg vil uttale min store glede over den ting at de nordiske land nu er blitt enige om de store linjer når det gjelder for disse land å opprettholde sin nøytralitet i den krigstid vi er oppe i. Det var nemlig forsåvidt en mangel sist. Vi er selvfølgelig alle enige med hr. Moseid når han sa at det som nu må forlanges, er at det må føres en absolutt nøytralitetspolitikk. Men som en av dem som har erfaringer for hvor vanskelig det er i en slik stor krig, vil jeg peke på at det kan oppstå slike situasjoner, at det idag er umulig å si hvordan man skal kunne hindre at man kommer på kant med den ene eller den annen part av de krigførende.

Det var en ting utenriksministeren ikke nevnte, men som jeg er ganske sikker på har vært drøftet i denne konferanse, og det er det såkalte konvoisystem. Vi husker fra sist at en rekke av våre skib ble konvoiert av engelske krigsskib. Det melder sig da det spørsmålet nu: Hvordan vil f.eks. Tyskland opfatte det hvis Norge nu, i likhet med hvad vi gjorde sist, lar skibene gå i engelsk konvoi? Vil det da av Tyskland bli betraktet som et brudd på nøytraliteten? For det er ganske oplagt at de tyske undervannsbåter alltid vil angripe en

engelsk konvoi hvis de har chance til det. Dette mener jeg er et spørsmål som trenger en nokså grundig undersøkelse, og det vil jo være en absolutt nødvendighet for den norske skibsflåte å vite hvordan man skal forholde sig her.

En annen ting vil jeg også med det samme nevne, og det er noget som var en nokså utbredt foreteelse under den siste krig — det har også vært nevnt at det skulde være en overenskomst på det område mellom Norge og England. Det gjelder det som blandt oss sjøfolk populært blev kalt for pliktreiser, og som — jeg vet ikke enten det var med rette eller med urette — sjøfolkene mente var en vesentlig årsak til at så mange norske skib blev torpedert, og at som følge herav så mange norske sjøfolk mistet livet. Det var nemlig slik, blev det sagt, at for å få hjem en last fra England måtte de norske skib gjøre en, to — ja op til tre pliktreiser over Kanalen til havner på den andre siden, i Frankrike, med farlig last. Og det var ikke bare farlig last, det var også et ytterst farlig farvann, idet den Engelske Kanal vrimlet av undervannsbåter. Jeg nevner disse to ting fordi vi husker at det var to viktige faktorer i det som hendte under den siste krig.

Statsråd Koht: Til det spørsmålet som representanten Steen tok opp, skal eg berre svara at med dei vilkåra som no råder, som endå i denne stunda råder i krigen og i det som er forkynt frå dei krigførande landa, er det ikkje bruk for å taka opp konvoisystemet. Korleis det kann koma til å bli med dette sidan, er det ingen som veit i dag. Det kann forma seg på ulike måtar; men eg vil ikkje i dag uttala meg um slike spursmål som vi ikkje har greie på.

Joh. Ludw. Mowinckel: Det var i anledning av dette konvoispørsmål jeg bad om ordet. Jeg hadde notert det da jeg hadde ordet, og da utenriksministeren sist gav sin utredning, stillet jeg likefrem det spørsmål om det kunde ansees for å være unøitralt å bli konvoiert. Det blev det nokså naturlig ikke svart på. Men i grunnen har vi fått svar gjennom storadmiral Raeders uttalelse igår. Av den fremgår det at det blir ikke egentlig regnet som unøitralt om et nøitralt fartøi lar sig konvoiere av en krigførende makts krigsskib, men vedkommende nøitrale fartøi løper all risiko, når det skjer — og det tror jeg er det rette forhold. Bliu situasjonen slik at f.eks. trafikken over Nordsjøen til England blir farligere og farligere, fordi alt som går der regnes som kontrabande, og Tyskland søker å hindre det ved alle mulige midler, da vil Storbritannia

utvilsomt, som siste gang, gå over til et utpreget konvoisystem, hvor skibene samles i en bestemt havn og føres derfra ad veier som alene det engelske admiralitet kjenner til, over Nordsjøen. En slik konvoi var i høi grad betryggende siste gang, men man løper den risiko naturligvis at den kan bli angrepet — den ble angrepet en gang med adskillig tap for de engelske konvoiskib — og da må man stå den risiko.

Statsminister Nygaardsvold: Utenriksministeren har allerede gitt en kortfattet redegjørelse for møtet i Kjøbenhavn og møtets forhandlinger. Vi har hatt mange utenriksministermøter, men det møte som nu blev holdt, var av en noget annen karakter, fordi det ikke bare befattet sig utelukkende med de utenrikspolitiske spørsmål, men også med de spørsmål som vi må betegne som mere innenrikske eller som står i forbindelse med samholdet innen Norden. Det var dessuten noget ekstraordinært, idet samtlige statsministre var tilstede denne gang undtagen Islands statsminister, som på grunn av den korte tid fra møtet blev besluttet og til det trådte sammen, ikke kunde nå frem til Kjøbenhavn. Islands minister i Danmark var derimot tilstede på møtet og tok del i forhandlingene på like fot med de andre lands stats- og utenriksministere. Man har hatt oppe spørsmålet om at de tradisjonelle utenriksmøter skulde utvides til også å omfatte statsministre. Det har fra vårt lands side, og kanskje også fra et annet nordisk land, ikke vært megen stemning for å utvide disse møter til å omfatte både stats- og utenriksministrene. Denne gang derimot anskuet vi det allesammen på den måte at det var eksepsjonelle forhold og eksepsjonelle saker som skulde behandles, og at det kunde være av interesse at også statsministrene møtte.

Jeg må tilstå at det var av den største interesse å overvære forhandlingene på dette møte. De gav alle sammen uttrykk for at det var to ting som overskygget alt annet, det var at Norden kunde bevare sin nøitralitet, og at Norden kunde stå sammen så å si på alle områder i den nuværende situasjon. Det var selvfølgelig disse ting som først og fremst preget hele møtet. Jeg er enig med hr. Mowinckel i det han uttalte, og jeg tror jeg kan si at allesammen var klar over det, at kan vi på nogen måte klare å løse disse to store opgaver, så er det ved at vi står sammen, og ved at vi forsøker å hevde et felles syn like overfor de stridende maktgrupper når de stiller sine krav til hvert enkelt land. Dette syn kan planlegges og kan da føres frem efter den samme linje i de forhandlinger som uvegerlig

må komme med de forskjellige land, og selv om man ikke tar felles forhandlinger, som møtet var enstemmig om ikke å anbefale, så vil dog allikevel de krigførende land forstå at her ligger der en felles vilje bak disse forhandlinger, og at man optrer etter en felles linje.

Hvad angår forbindelsen, hjelpen innbyrdes, mellom de nordiske land, så må jeg si at det var gledelig å erfare den vilje som her var tilstede til å yde den hjelp som kan ydes. Det blev likefrem sagt for enkelte lands vedkommende at de var villige til å innføre rasjoner for sitt eget land på enkelte områder, hvor de ellers ikke behøvde det, for i tilfelle å kunne støtte andre land som hadde mindre av enkelte varer.

Det blev av hr. Anderssen-Rysst nevnt noget om at vi måtte utbygge de organer som skulde tre i forbindelse med hverandre når det gjelder varebyttet mellom de nordiske land. Det er nevnt, og hr. Anderssen-Rysst nevnte det også, at vi for vår del får det i det nyoprettede forsyningsdepartement med det sakkyndige råd som blir tillagt de direktorater som der er. Så vidt jeg forstod, var det samme arbeide i gang i alle de nordiske land. De hadde sine spesifikke sakkyndige på dette område med til dette møte, og ved personlige samtaler med enkelte av disse forstod jeg at de allerede var langt på vei med forberedelsen og med utbygningen av disse råd og disse organer, som det var enstemmighet om så igjen til stadighet skulde stå i kontakt med hverandre.

Jeg tror jeg kan si til slutt at det var enighet på møtet fra alle hold om, at visstnok er det en hel del ting som vi til daglig strever med i hvert enkelt land, og som man under normale forhold kan synes er store og betydningsfulle, men i den situasjon som vi står i idag, er det mange av de ting som blir små sett på bakgrunn av det som virkelig er det store nettopp nu, det nemlig å forsøke med alle våre evner å holde våre folk utenfor krigen, og søke å holde vårt arbeidsliv oppe og få våre næringer til å arbeide så godt som det overhodet er mulig. Det er det vel enighet om her i forsamlingen og over hele vårt land, og det var det også enighet om, så vidt jeg forstod, i de andre land og blandt de som representerte landene på Kjøbenhavnermøtet. Det gav et sterkt og et godt inntrykk å vite at det samarbeide som man har snakket så meget om, virkelig er og må bli en realitet for oss i de kommende dager.

Lykke: Jeg er sikker på at alle med stor glede hørte statsministerens uttalelser om det samarbeide som nu er innledet, og som alle-

rede viser slike resultater som møtet i Kjøbenhavn beviser. Det var overmåte gledelig å høre at disse representanter for de forskjellige land går inn for et samarbeide på den basis som statsministeren nu fortalte oss om. Hvis det kan holdes, vil det ha en veldig betydning også for samholdet utad. Man må jo ikke være blind for — det viste jo den forrige verdenskrig — at hvor inderlig man ønsker å samarbeide i Norden, så er det i de forskjellige land forskjellige interesser som kan bli satt på en overmåte hård prøve jo lengere vi kommer ut i krigen. Derfor er det om å gjøre at dette samarbeide tømres så fast som bare mulig nu i begynnelsen. Derfor gjentar jeg at jeg har med glede hilst de uttalelser som er kommet fra stats- og utenriksministeren, og jeg ønsker det må lykkes dem å holde dette arbeide vedlike fremover.

Wright: Jeg er helt enig med den ærede statsminister i at det gjelder under de nuværende forhold i størst mulig utstrekning å oprettholde hele vårt næringsliv. Det er da med ikke liten forbauselse at jeg idag er blitt bekjent med at Statens eksportkredittkommisjon har sendt ut en meddelelse til en rekke eksportfirmaer som har fått tilsagn om statens garanti, om at man ikke uten videre kan påregne at gitte garantitilsagn kan bli effektivt fra statens side. Jeg er ikke et øieblikk i tvil om at det vil være overmåte skadelig for meget av vår eksport, også til nøytrale land, til land hvor man ikke kan få i stand eksport uten statens garanti, om denne skrivelse fra Statens eksportkredittkommisjon nu skulde bli effektivt. Jeg går ut fra at det nettopp er i tider som disse, hvor vår eksport kan komme til å bli stillet overfor meget store vanskeligheter, at det i høieste grad kan være behov for statens garanti. Og jeg går ut fra, hvis der ikke fra Regjeringens side eller fra annet hold blir uttalt noget annet, at det vel må være Stortingets forutsetning at de garantitilsagn som allerede er gitt, også kommer til å stå ved makt.

Statsminister Nygaardsvold: Jeg må tilstå at jeg kjenner ikke til de forhold som hr. Wright her berører. Vi kom jo fra Kjøbenhavn klokken ni—halv ti idag, så vi har ikke rukket å sette oss inn i de spørsmål som kan være aktuelle. Jeg tror imidlertid at jeg kan si at dette spørsmål skal bli undersøkt; men jeg tror samtidig at hr. Wrights forutsetning ikke bør være så avgjort bindende før spørsmålet helt ut er klarlagt, slik at vi vet hvordan stillingen er. Det er vanskelig å svare på sådanne ting som blir kastet inn, som man ikke har nogen kjennskap til på forhånd.

Wright: Jeg vil gjerne i anledning av den ærede statsministers siste uttalelse få si at jeg først i dette øieblikk, eller for en halv time siden, er blitt bekjent med den skrivelse som er kommet fra Statens eksportkredittkommisjon. Jeg har forsøkt å treffe handelsråd Johannessen, som i første rekke har med disse ting å gjøre, men det har ikke lyktes. Stortinget skal jo slutte nu idag, og jeg har gått ut fra at det var heldigere at dette spørsmål blev reist mens Stortinget var samlet for lukkede dører. Jeg vil gjerne gjøre oppmerksom på at jeg har kjennskap til at iallfall en del av de eksportartikler som det har vært gitt tilsagn om, ligger ferdig fabrikkert og ferdig til eksport med første båt. Det vilde jo være meget uheldig for vedkommende selv, og jeg tror også for vår eksport til vedkommende land, om statens garantitilsagn nu plutselig trekkes tilbake.

Presidenten: Forhandlingene om denne sak er nu avsluttet.

Det blev i et tidligere stortingsmøte reist spørsmål om å offentliggjøre Innst. S. VIII «om nøytralitetsrådgerder og om Hæren og Sjøforsvaret», og i henhold til forutsetningen har presidentskapet sammen med statsministeren og forsvarsministeren overveiet dette spørsmål. Resultatet er at presidentskapet foreslår at innstillingen *ikke* offentliggjøres.

V o t e r i n g :

Presidentskapets forslag bifaltes enstemmig.

Presidenten: Så har hr. Kjær bedt om ordet for å rette et spørsmål til forsvarsministeren.

Kjær: Mitt spørsmål gjelder en sak som har stor interesse for de utkommanderte vernepliktige. Det er spørsmålet om lønn under militærtjeneste. Der er jo bestrebelsler i gang både innen kommune og blandt mange private arbeidsgivere for å prøve lengst mulig å sikre utkommanderte familieforsørgere lønn. Men her støter man på en lite heldig og lite smidig bestemmelse i de nu gjeldende regler for utbetaling av familietillegg. Det heter:

«Familietillegg bortfaller når den vernepliktige beholder sin fulle lønn fra det civile erhverv under militærtjenesten. Hvis delvis lønn eller annen inntekt has under øvelsene, reduseres familietillegget med tilsvarende beløp.»

Jeg vil henstille at den regel forandres, således at det blir adgang både for private arbeidsgivere og for kommunene til å betale ut-

kommanderte et så stort tillegg til den militære ydelse at de tilsammenlagt kan oppebære hele sin ordinære lønn under militærtjeneste. Det vil ikke koste staten noget, og det vil ganske sikkert stimulere bestrebelsene for å la de utkommanderte beholde sin civile lønn også under militærtjeneste.

Statsråd Monsen: Jeg har ingen oversikt over hvad en sådan forandring som den hr. Kjær ønsket, vil koste eller hvad følger den vil medføre, men jeg har ingen ting imot at departementet tar spørsmålet op til undersøkelse, og det skal bli gjort.

T. Sverdrup: Jeg vil henstille til den ærede forsvarsminister, når nu ansøkingene fra hvalfolkene om fritagelse for militærtjeneste kommer inn, at man vil se på det mest mulig velvillig. Jeg vil bringe i erindring at våre hvalfangermannskaper er specialmannskaper, og hvis man ikke forsøker å se lengst mulig velvillig på dette, kan man risikere at vår hvalflåte ikke blir bemannet med habile folk, hvilket kan bety særdeles meget under de nuværende forhold.

Statsråd Monsen: Til det vil jeg bare se at hvis det gjelder befal og maskinfolk, så er det, såvidt jeg skjønner, overmåte vanskelig å imøtekomme sådanne ansøkinger.

Protokollen for det hemmelige møte ble derefter oplest og foranlediget ingen bemerkninger.

Møtet hevet kl.13,20.

Møte for lukkede dører mandag den 8 januar 1940 kl. 10,30.

President: Hambro.

D a g s o r d e n :

Utenriksministeren vil gi en utredning.

Presidenten: I henhold til reglementet foreslår presidenten møtet holdt for lukkede dører, og foreslår at Regjeringens medlemmer og de i forretningsordenens § 54 nevnte funksjonærer gis adgang til å overvære møtet. — Ingen har uttalt sig derimot og det ansees enstemmig bifalt.

Likeledes foreslås — efter anmodning fra Utenriksdepartementet — utenriksråden og ekspedisjonschef Smith gitt adgang til å overvære møtet. — Ingen har uttalt sig derimot og det ansees enstemmig bifalt.